

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 45. V torek 7. novembra 1854. III. tečaj.

O sadjoreji.

(Dalje.)

XVII. Dalje o presajanju cepljenic.

U teški, mokri skisani zemlji ne storé dobro sadonosnice; treba je prej mokroto po grabnih ali drenažah speljati, in drevcu dobre primerne zemlje priskerbeti.

Skopano in tako obrezano drevce, kakor sim u poslednem stavku omenil, je dobro u kako kalužo ali gnojnico čez noč vtakniti, da se korenine je napijó, in prej ko ga vsadiš, potrosi korenine s drobno rodovito perstjo.

Kadar drevesca vsajaš, vsadi terdno v sred jame drog ali kol, koji pa ne smé višej od drevesnega debela biti, da ne bo med vejce segal in jih derzal; zasuj jamo s dobro perstjo, ali položi na dno rušnje narobe, in na njo zopet dobre zemlje tako visoko nasuj, da ne pride drevce globokeje, kakor je do sadaj stalo; postavi ga h kolju in poravnaj korenine na okroglo, da bodo u krono rastle. Če je na edno stran več korenin ko na drugo, bodo korenine drevo na se vleklo, in bode sloko rastlo.

Na korenine natrosi dobre rodovitne zemlje, in drevesce potreslaj, da se perst med korenine zasuje, in nič prostora med njimi ne ostane. Zalij dobro drevce s kalužo ali prestano vodo, sosebno če v suši ali na spomlad presajaš, in zadnič s tisto perstjo, ki je bila iz dna jame, po verhu zagrebi in okol drevesca malo pritlači.

Dokler se drevo niža, se rahlo h kolu priveže, poznejše pa terdnej; in da se drevescu koža ne oplazi, je naj boljše slamo u to rabiti, tudi med kol in drevo nekaj maha vložiti.

Ako živina tje zahaja, ogradi drevesca s protjem, starimi košmi, ali ternjastimi vejami.

Drevje vsikdar po redu, in da ti bo obilno sadja rodilo, rédko sadi, in sicer jablane in grške edno od druge 32—36', češnje 24—30', višnje in češplje 20', kostanj in orehe 40'.

XVIII. O oskerbovanju dreves u sadovnjaku.

Ni že vse storjeno, turšice ali zelja si pridelati, če je kmet seme nasijal, ali gospodinja sadike posadila; to vsak kmetovavec vé, da oba pridelka še mnoge pomoči tirjeta.

Tako je tudi s mladimi sadonosnicami, koje so raznim nagodkom in nevarnostim nastavljene. Kdor bi jih deset vsadil, pa jih po saji vnemar pustil, mu u desetih letih teško dve zdrave debli boste ostale.

Koje pomoči pa terja drevje u sadovnjaku?

1. Poglej po drevesih, sosebno po viharju in pišu, ali ni ktero od kola razrešil, ali ob kolu kožo obderzal. Izrezi poškodovano kožo, in zamazaj rano s drevno mažo. Če je dež zemljo od drevesa spral, pogrebi jo zopet okoli drevesa. Gosence in druge merčese in njih plod odpravi, sožgi ali v kako kalužo zatlači.

2. Če poženo iz korenin, iz debla ali iz vej *vodenice*, t. j. šibke mladike s drobnimi, redkimi očesi, ki ravno kviško rastejo, se tik korenine, debla ali veje porežejo; ravno tako tudi pregoste veje u šopu ali kroni, in koje so o hudi zimi ozeble.

3. Kadar se navali sneg na drevje, otresi ga, da kerhkih vej ne odčesne, ali na njih ne zmerzne, po čem bi veje ozebsti morale.

4. Je verh ali koja veja že nalomnjena, na kateri ti kaj leži, jo poravnaj; s cujnico ovi, koja si s drevnim voskom namazal; ovezi jo u špreklje, kakor nalomnjeno nogo, ter se bo zopet prirastla.

5. Prerahljaj zemljo okoli drevesa v igred in jesen tako široko, kakor daleč veje segajo.

6. Če drevo u slabi zemlji stoji, in kesno raste, se mu mora gnojiti vsako drugo leto. V ti namen se pa gnoj tako le pripravi: Naredi veliko jamo, in nameči u njo plev, cestnega

blata, ali iz dvora, slame, listja, plevela, smeti, kakega droba, gnjilega lesa, knalovne ali dobre persti. Napeljuj v nje večkrat kako lužo, kapnico ali gnojnico, in vse to večkrat premeči in premešaj, da se spersteni in iz zraka rodovitnosti navzame. Kadar hočeš drevesu gnojiti, odkopaj perst prav varno pri koncih korenin blizo debla, in prisuj jim ovega gnoja; drevo bo veselo rastlo, pa tudi skoro prav obilo rodilo. Rušine in suhih plev pa ne okoli drevesa devati, u koje se miši in drugi mercesi radi vgnezdijo.

7. Jesen se naj drevesca v slamo zavijejo, koje bi sicer zajec ogrizti mogel; že ogrizenega drevesca rana se s ojstrim nožem izreže in s drevesnim oskom zamaže.

8. Če drevo preveč kviško raste in šviglasto nahaja, se mu veje prikrajšajo, na deblu se mu pa puša, t. j. koža od vej do korenin s ošiljenim nožem prepara.

9. Vsaka rana na drevesu se mora brez odloga s ojstrim nožem do živega lesa izrezati, s cepivno mažo zamazati, in s cujnico ali mahom oviti.

Kaj je s drevesom storiti, koje roditi noče?

Če je drevo popolnoma dorašeno in ne rodi, se mora pogledati in razsoditi, kaj rodovitnost prideržuje. Uzroki so:

1. U koreninah, če drevo u pusti zemlji stoji, kder komej pičlega živeža za les in perje dobi. Takemu drevesu se mora zemlja globoko okopati, po gnoju ali mastnejši persti se zboljšati.

2. Če staro drevo že tako debelo in terdo skorjo obredi, ali pa mu lastne veje tako senco delajo, da ga sonce ne more obsijati in mu lesa zadosti greti. Takemu drevesu se pomaga, če mu staro in mrtvo kožo čisto vzameš, in tiste veje odpraviš, ktere mu senco delajo.

3. Če ima drevo toliko gostih vej, da jih sonce zadosti greti ne more. Tako drevo moraš jako obrezati in veje poredkati.

4. Če je drevo se postaralo in roditi neha, ga pomladiš, če mu veje za komolc od debla odžagaš in le kake štiri ali šest vej do drugega leta pustiš. Tudi mu mah in staro skorjo odergni, in pri koreninah perst zboljšaj. Pomniti pa je, da se to delo le stori, dokler še muzga ne teče, sicer drevo osuhne.

Veje moraš tako odžagati, da bodo rane doli, ali po strani obrnjene, da jim moča ali suša manj škodva. Tudi se morajo vse rane po drevesu s mazilom zamazati. Če je pomlajeno drevo kakega slabega plemena, ga drugo leto na nekih mladikah vcepi, ostale pa prihodno leto odžagaj.

(Dalje sledi.)

Dva pota.

Bil je svoje dni nek učitelj v učilnici ter učil, učenci in učenke pa so sedeli okrog njega, in so ga radi poslušali. On pa je govoril od dobre in hude vesti, in od tihega glasa, ki ga v sercu slišimo.

Ko je svoje besede dokončal, reče k svojim učencom: Kateri od vas mi more kako povestico ali prigodbo od tega povedati? Na to pomoli nek fantič svojo rokico in reče: Jaz bi rad nekaj takega povedal, ali ne vem, če bo prav.

Le povej, reče učitelj, po tvojem, bomo že vidili, če bo prav, in fantič pripoveduje takole:

Jaz primerem mir dobre vesti in nepokoj hude vesti dvema potoma, katere sim jaz nekdam hodil. Ko so vojaki skoz vas šli, so tudi našega dragega očeta in našega konja sabo pelali.

Ker pa očeta ni nazaj blo, so mati sklepali in bitko se jokali, kakor tudi mi otroci. Nobeden ni vedel kaj spočeti, kar na enkrat me v mesto pošlejo, očeta iskat.

Šel sim, ali že pozno je blo, solnce je že za goro blo, proti pol noči sim jo nazaj primahal ali brez očeta.

Bla je jesenska temna noč. Veter je zvižgal in hrušal med smrekami v gojzdu in med skalami. K temu so še sove grozno vpile.

V meni pa so te misli bile, da smo očeta zgubili, in kaj bodo mati spočeli, ako sam domu pridem.

Oh groza mi je bla v tej temni noči, vsako miganje drevjega listja me je vstrašilo. — Mislil sim sam pri sebi, tako mora taistemu človeku pri sercu biti, kateri ima hudo vest.

Otročiči, reče na to učitelj, ali bi vi hodili v taki temni noči, in očeta zastonj iskali, in le glasove merzlega vetra in

ponočnih ptic slišali? — Oh ne! upijejo otroci in groza jim je.

Na to povē fantič sledečo prigodbo:

Drugikrat sim šel ravno to pot z sestro, in sva po lepe reči v mesto šla k prazniku, katere so oče na matern god napravili. Tudi ta dan prideva pozno domu. Blo je pa vigred, in prav jasno na nebu, vse tiho in sladko je počivalo, kakor da bi doma v mehki postelji spal, le slavički so prepevali po germovju, in potočič je rahlo šumljal. Oba sva bla prav vesela, akoravno nisva besedice govorila, tudi oče nama proti pridejo. Na to sim mislil, tako mora tistemu pri sercu biti, kateri je veliko dobrega storil. —

Tako je jo fantič pripovedoval.

Učitelj pa pogleda prijazno otročiče. —

Otroci pa enoglasno odgovorijo: Ja, mi hočemo tudi dobri ljudje biti, da bomo imeli dobro, mirno vest!

Ivan Cetel,
učitelj.

Listonoša.

* *Iz Soštajna.* Omilovanja ljudskih učitelov je toliko današen, da bi si mislil, ravno na nas je namerjena rimskega klasikarja prislovica: „Kojega so bogovi sovražili, so ga učitelja zvolili.“

Ni dolgo, ko smo tudi v „šol. prijatlu“ — čislju 41 — tarnjanje mladega učitelja črez nja „*esmiljenja vredni stan*“ brali, ki nam tudi 17 lepih pripomočkov ponudi, po njih dohodke si zboljšati (?). Moremo u ozir in zaderžanje jih rabiti; pod rebra pa iz nobenega ovih pripomočkov tudi drobtinca ne pade. — Človek iz telesa in duha potrebuje pa dvojnega kruha. —

U vsakem stanu so posamesnih služb obilni pa tudi pičli dohodki, tako je tudi, hvala Bogu, na slovenski zemlji veliko šol s lepimi dohodki. Vživajo jih učitelji, ki so jih vredni po svoji veštini in marljivosti. Le naprej, mladi učitel, u svojem nadepolnem vedenju! Previdnost Božja tudi Tebe ne bo sgrešila.

Kako si pa tudi pri slabih dohodkih učitel pošteno in častljivo pomagati more? Prislovica govori: „Komari, in Bog ti bo pomagal.“ Uprezi um in roke, ter vedi da: „Zbrisana glava in pridne roké so bolš' ko bišerji in zlate goré.“

Ozrimo se po svetu, kako dobro si učiteli tu in tam pomagati vedó brez zamude perve dolžnosti, to je šolskega nauka.

Gotovo podpirati mi drági bratje in součители ne boste za zlo vzeli, — saj Vam le u čast gré, — če Vašo marljivost mladim neskušnim učitelom u posnemo priporočim.

Gosp. *Wegunt* je že mlad učitel precej obširen prostor za svojim staniščem s mnogoverstnimi sadonosnicami nasadil. Ni ga leta, da bi ednega ali drugega plemena sadja več ali menj ne pridelal. U dobrih letih pa zagotovim, da ga za 50 gl. ne prepusti.

Gosp. *Koderman* je zapuščen vinograd v last kupil; izversten vinogradnik ga po vsih razmerah zboljša: s žlahtnimi tertami pomnoži, slabe pocepi, umno in dobro obdeluje, in u nekih letih, ga predavši, več ko tisuč goldinarjev dobička potegne.

Gosp. *Poznik*, véšten čbelar, je večkrat po 20 — 40 gl. za bčelarstvo določenih daril, pa tudi mnogo let 20 — 40 gl. za med in vosek potegnil.

Gosp. *A. N.* si dokaj nar dostojnišega gnoja u šolskih straniših po kemijskih postavah pripravlja, jemlje u najem zemljine, koje umno obdeluje, pa tudi trikrat več prideluje, kot prosti kmet na enakem prostoru. Poznam učitele, koji znajo knjige prav lepo vezati — iz ljepenke (debelega papirja) mnogoverstne škatlje izdelovati — strugati — ure, dežobrane popravljati — šibe u okna rezati — lučirne izdelovati itd. —

Po takih potih si vejo bistroumni in marljivi učители dohodke pomnožiti, sebi u korist, občini pa u lep izgled; taki učitelji so pa tudi večidel s svojim stanom zadovoljni. *Le lena persmoda za pečjoj kosti gloda.* Če ga tudi u Kalifornii k zlati steni prisloniš, še ne bo vedel si pomagati; le tugoval bo, da mu ni živeti, kakor siten, len berač.

Še eno je, kar sim Vam, dragi slovenski součiteljji, že priporočeval, in Vam še enbart živo priporočim: izkajte vsak po svoji moči v svojem kraju sadonosnice pomnožiti. Za 2—5 gl. zemlje si vsak lahko v najem dobi, kder 2—4 tisuč ceplenk zredi. Že prosti kmetje po njih oprašujejo. Lahko jih boš prodajal, sebi dohodke dokaj zboljšal, občini pa blagor pomnožil.

P. Musi.

Drobtinčica.

* 26. oktobra 1854 je bil shod gg. učiteljev Celovske dehantije. Snidlo se je v Celovcu 6 duhovnikov in 15 učiteljev. Predsedovali se preč. gosp. korar in dehant, *Jožef Dietrich*, priča so tudi bli preč. šolski svetovavec, gosp. *Rudmaš*. Dobil so gg. učeniki 10 prašanj, na ktere so vsi, in večji del prav dobro odgovorili, in svoje pismene odgovore seboj prinesli. Koliko je že samo to dobička, da mora učitelj misliti in prebirati, da vè kaj napisati! Tudi pri shodu so učitelji marsikaj lepega in koristnega slišali; gosp. *Rudmaš* sami so jim razlagali, kako poštovati brez števil. Potem se je nekaj bralo iz nemškega berila, in pokazalo, kako se naj pri tem učitel obnaša; gosp. *Tarman* učitelj v Gospisveti, se je pri tem posebno pokazal kot pravega učitelja. Gosp. *Otočic*, učitelj v Škofičah, je bral nekaj iz slovenskega berila, in se tudi prav hvalevredno obnašal. Za skerbne in vse hvalevredne učitelje so se tudi izkazali: gg. *Šnabl*, učitel v Čajnčah, *Bihler* v Vitrinji in *Černut* na Dholci. Pismeni odgovori nekterih gg. učiteljev so tako lepi in važni, da bi zares vredno bilo jih tiskati. —

Društvo sv. Mohora.

* *Seja 29. oktobra t. l.* družtvenega odbora v Celovcu:

1. G. vodja naznanuje, da so se družtv. knjige: II. del Djanja Svetnikov, II. del Goffine-a, 2. in 3. Mojz. bukve in družtv. račun za l. 1853 vsim gg. družtvenikom posljale, ki so za l. 1854 letnino plačali. Vsako razpošiljanje za več kot 900 družtvenikov napravi veliko truda in dela, in lahko se pri

vsi skerbi kaka zmeta pripeti. Naj se toraj vsakdo, kdor ni vse prijel, naravnost na vodja v Celovec oberne, in vse se bo koj hitro poravnalo.

2. *Goffine* se bo razprodajal po vsih knjigarnicah in scer celi *Goffine* — oba dela 48 tiskanih polj — velja 1 fl. 40 kr. sr. Tudi se dobi *pervi* del posebej in scer po 1 fl. sr.

3. Presvitli knezoškof, gosp. *Ant. Slomšek*, so na znanje dali, da bi dobro in koristno bilo, naj da *celo sv. pismo v slov. jeziku* v dveh alj saj v treh letih na svitlo pride; tudi so blagovoljno obljubili, kolikor je moč pridnih spisateljev poiskati in naprositi. Po dosedajnem potu društvo tega dognati ni v stantu. Toliko tiskanih pol se društvenikom na leto dati ne more. Zatorej se je posvetovalo, kako bi to doseči mogoče bilo. Gosp. *Janežič* naznanuje, da bi nar. bolje bilo po slovenskih škofijah naročbo alj praenumeración razpisati, in po tem naj da društvo, ako se dosti naročnikov, — nar. manj 600 — 700 —, oglasi —, sv. pismo alj samo na svoje stroške tiskati in izdajati začne, alj pa vse kakemu knjigarju proda in izroči vendar tako, da bo društvo saj nekaj dobička imelo. Sklenilo se dosedaj še ni nič. Vse slovenske domorodce, posebno društvenike in društv. odbornike lepo povabimo in prosimo, naj to imenitno reč pretresejo in nam svoje misli naznanijo. — Dokler to ni odločeno, se tudi 2. in 3. Mojzesove bukve ne bojo prodajale.

4. Gosp. *Kafol Jak. Filip* piše, da je tudi ogovore za praznike celega leta napravil. Jih je 30. Hoče imeti za nje 100 fl. sr. in 20 iztisov in tirja, da bi se saj do prihodne velike noči na den spravile. Za leto 1855 so 3 društv. knjige že tiskane, namreč: II. del Djanja Svetnikov, Cvekove pesmi s napevi, in zgodovina novega zakona s podobami. Zatorej se pridige do velike noči 1855 tikati ne morejo, tudi društvo ni pri moči 100 fl. plačati.

6. Pridige, ki so jih nekteri rodoljubni gospodi za društv. matico poslali, se bojo kakemu knjigarju ponudile pod tim, da za vsako tiskano polo 10 fl. za društv. matico plača.